

K U L T U R N Y T T - Tisdagen 18 december 1990

Det gamla Centraleuropa börjar spöka i de mest oväntade sammanhang. Nu i december har Fiats nedlagda fabrik Lingotto i utkanterna av Turin blivit spelplats för ett av den europeiska teatersäsongens viktigaste och mest omtalade evenemang.

Här spelas en pjäs som är berömd, men som få har läst och ännu färre har sett på scenen: "Mänsklighetens sista dagar" av Karl Kraus, den österrikiske satirikern och samhällskritikern. I över 200 scener skildrar han där hur den gamla dubbelmonarkin Österrike-Ungern, och därmed civilisationen som han kände den, går under.

Pjäsen - om det alls är en pjäs - var aldrig avsedd för scenen. I fullständigt skick skulle den ta tio kvällar att spela, varnade Kraus. Själv brukade han framföra den i delar som enmansteater i Wien, där han dog 1936.

Men nu spelas den alltså, i Turin, i nästan hela sin längd. Ändå tar föreställningen bara fyra timmar. Hemligheten är att regissören, Luca Ronconi, tillämpar en simultanteknik, där många scener spelas parallellt. Till den ändan har han arrangerat Fiats fabrikshall som en gågata - Ringen i Wien, helt enkelt - där åskådarna, som saknar sittplatser, myllrar fram och tillbaka i sina försök att fånga så mycket som möjligt av aktionen.

I inredningen ingår också diverse tekniska underverk från anno dazumal. Där står i långa rader sättmaskiner, omgivna av buntar med Wientidningar daterade augusti 1914. Där finns tungt hotfulla artilleripjäser; ett lokomotiv med godsvagnar för trupptransporter; och veteranbilar med sufflett för generalernas besök på slagfältet. Scenen liknar ett tekniskt museum.

Men den liknar framför allt en gatstump i Wien, eller kanske ett café i samma stad; ett jättelikt Speakers' Corner, ett slagfält för politisk debatt. Stommen i pjäsen är en fortlöpande diskussion mellan Optimisten och Pessimisten, den senare iförd Karl Kraus-mask.

Det är en föreställning som man först känner sig litet skeptisk inför. Dels verkar den gammaldags med sin något krystade publikmedverkan, samma grepp som Ronconi tillämpade för 20 år sedan i en berömd uppsättning av "Den rasande Roland". Tillkommer intrycket att det hela är iscensatt av en maskiningenjör med storhetsvansinne som har förälskat sig i teater.

Men allteftersom bombardemanget av ord, bilder och intryck fortsätter och tilltar, dras även åskådaren in i detta organiserade kaos, där krigshetsare högljutt står mot fredssträvare.

Småningom antar föreställningen lätt surrealistiska drag. Maskinparken rullar i takt med marscher och valser, de rituellt upprepade slagorden och fraserna får ett slags kropp, genljuder av ekon från Europa, då och nu. Allt ackompanjerat av tidningspojknas rop när senaste nytt från fronten har gått i press: "Extraordinario!"

Så får föreställningen en nästan apokalyptisk vingbredd, förmedlar faktiskt en känsla av en jättelik organism som, desperat kämpande, ändå obevekligt är på väg mot undergången. Finast är scenen när vi alla - skådespelare, scenarbetare och åskådare - utan att riktigt märka det, dras med i sorgetåget bakom den i Sarajevo mördade tronföljarens kista.

En bild som kunde sammanfatta "Mänsklighetens sista dagar".

Det här är Hans-Christer Sjöberg i Turin